

Laura Saarenmaa

KUKA MUISTAA LIANA KAARINAA?

Elokuvatähteys ja seksi 1960- ja 1970-lukujen suomalaisessa populaarijournalismissa

Kukapa aikuinen ei muistaisi Liana Kaarinaa, rehevää tummakulmaista valkokankaan vamppia vuosien takaa. Hän oli aikanaan nainen, joka väikkyi jokaisen terveen miehen päiväunissa Marilyn Monroen ja Gina Lollobridgidan rinnalla. (*Hymy* 9:1976)

Tähtisysteemiä on tarkasteltu usein osana päiväunelmia ruokkivaa fani-kulttuuria. Christine Gledhill muistuttaa, että ennen Richard Dyerin elokuvantutkimuksen alaan kuuluvaa, vuonna 1979 ilmestynyttä *Stars*-teosta tähteystudkimus on ollut faniuden harjoittamisen muoto ja toisaalta sosiologian provinssi: elokuvatähtiä lähestyttiin joko tähtien elämäkertojen tai sosiaalisten roolimallien tuottamisen näkökulmista. Vasta Dyerin semiotiikkaa ja sosiologiaa yhdistävä lähestymistapa esitteli käsityksen elokuvatähdistä ideologioita vastakkainasetteluja tuottavina teksteinä.¹

Elokuvateollisuuden kontekstissa tähti on näyttelijä, jonka yksityiselämästä ja persoonasta tulee merkittävämpi kuin hänen roolihahmostaan. Se, kuka ja millainen tähti on ”todellisenä” henkilönä kiertää elokuvasidonnaisissa teksteissä: juorupalstoilla, fanilehdissä, haastatteluissa, elämäkertoissa. Elokuvanäyttelijän persoonallisuus ei siis ole missään vaiheessa ollut elokuvien itsensä aihe, vaan ”persoonallistaminen” on tapahtunut alkaen muissa väli-neissä.² Olennaista tähteystudkimuksessa onkin erilaisten julkisuuskontekstien yhdistely. Elokuvaroolit ja näyttelijän persoonasta ja yksityiselämästä kertovat lehtijutut, haastattelut ja elämäkerrat ovat rinnakkaisia tekstejä, joiden vertailussa esiin nousevaa tähtikuvan ristiriitaisuutta ja ambivalenssia korostetaan.

¹ Christine Gledhill, ”Introduction”. Teoksessa Christine Gledhill, *Stardom: Industry of Desire*. London: Routledge 1991, 9.

² John Ellis, *Visible Fictions: Cinema: Television: Video*. London: Routledge 1992, 92.

³ Ibid., 99.

⁴ Anu Koivunen, "Näkyyvä nainen ja 'suloinen pyörrytys': Naiset tähtinä ja tähtien kuluttajina 1920-luvun suomalaisessa elokuvajournalismissa". Teoksessa Tapio Onnela (toim.), *Vampyyrinainen ja Kenkuinniemen sauna: suomalainen kaksikymmenluku ja modernin mahdollisuus*. Helsinki: SKS, 170–171.

⁵ Tarkoitan tässä populaarijournalismissa suurileikkisiä, uutis- ja ajanvietesisältöjä yhdisteleviä yleisaikakauslehtiä. Populaarijournalismin määrittelystä tarkemmin esim. Colin Sparks, "Popular Journalism: Theories and Practice". Teoksessa Peter Dahlgren & Colin Sparks (eds.), *Journalism and Popular Culture*. London: Sage 1992, 24–44.

⁶ Vrt. Miikko Hautakangas, "Rakasta, rakastele ja unhoita eli romanttinen ja seksikäs mediakulttuurimme". Peili 3:2003, 4–7.

⁷ Riitta Jallinoja: *Moderni elämä: Ajankuva ja käytäntö*. Helsinki: SKS 1991, 179–183.

⁸ Liana Kaarina esiintyi julkisuudessa etunimillään ennen avioitumistaan Elias Ohayonin kanssa vuonna 1969.

⁹ Artikkelin aineisto ja siitä tekemäni tulkinnat ovat muodostuneet laajemman lehtiaineiston läpikäymisen kautta. Olen käynyt läpi *Jaana*-lehden vuosikerrat 1967–1975 ja *Hymy*-lehden vuosikerrat 1963 sekä 1965–1976.

¹⁰ Ks. esim. Mari Pajala, "Laulukilpailut vai pelkkää viihdettä?". Teoksessa Anu Koivunen, Susanna Paasonen & Mari Pajala (toim.), *Populaarin lumo:*

John Ellis on painottanut fani- ja elokuvalehtien erityisyyttä elokuvatahtikultin luomisessa ja ylläpitämisessä.³ Elokuvalehtien panos tähtien tuottamisessa näkyy myös suomalaisissa elokuvalehdissä, joissa pyrittiin tietoisesti rakentamaan suomalaista elokuvatahteyttä ja tähtijulkisuutta 1920–1930-luvuilta alkaen.⁴ Elokuvalehtien tähtihaastattelut muodostavat kuitenkin vain yhden tason tähtien varaan rakentuvasta julkisuudesta. Suomalaisten näyttelijöiden persoonallisuus ja yksityiselämä alkoivat etenkin 1960-luvulta alkaen kiinnostaa viihteellistä aikakauslehdistöä laajemminkin.

Tässä artikkelissa tarkastelen tähtijulkisuutta 1960–1970-lukujen suomalaisessa populaarijournalismissa⁵. Tarkastelun näkökulmana on elokuvatähden seksuaalisuuden esittämisen ja populaarijournalismin välinen suhde. Seksuaalisuuden esittäminen "seksikkyytenä" on nykyään yksi yleisimpiä iskusanoja tähti-identiteettien markkinoinnissa.⁶ Seksikkyyden esiinmarssi populaari-lehdistöön voidaan suomalaisittain sijoittaa 1960-luvun puoliväliin – tätä aikaa onkin usein luonnehdittu seksuaalisen vapautumisen tai jopa "seksivalankumouksen" ajaksi. Vapautumisen ja muutoksen mielikuvat olivat Suomessa pitkälti sanoma- ja aikakauslehdistön tuottamia.⁷ Yhtenä rintamana populaari-lehdistö ei kuitenkaan "vapaan seksin" puolesta liputtanut, vaan eri lehdistä löytyy erilaisia näkökulmia tähtien ja julkkisten seksikkyyteen.

Esimerkkinä tästä käytän suomalaista elokuvanäyttelijää Liana Kaarina Ohayonia ja hänestä *Hymy*- ja *Jaana*-lehdessä vuosina 1965–1976 kirjoitettuja juttuja. Lähiluvun kohteena on yhdeksän Liana Kaarinaa⁸ käsittelevää haastattelujuttua, joista kuusi on julkaistu *Hymy*-lehdessä vuosina 1965, 1967, 1969, 1974 ja 1976, ja kolme *Jaana*-lehdessä vuosina 1970 ja 1974.⁹ Tarkastelemiani haastattelujuttuja yhdistää kiinnostus Liana Kaarinan tähteyttä ja elokuvauraa kohtaan, mutta erottaa asennoituminen Liana Kaarinan tähtikuvan seksikkyyteen.

Sijoitan artikkelini paitsi tähteystudkimuksen, myös suomalaisen populaarijournalismin tutkimuksen kenttään. Puhe populaarista on suomalaisessa mediatutkimuksessa tarkoittanut usein fiktiota, ja erityisesti liikkuvan kuvan ja äänen kulttuuria. Viime vuosina myös aikakaus- ja iltapäivälehdistöä on alettu tarkastella osana suomalaista populaarikulttuuria.¹⁰ Määrittelen tässä populaarikulttuurin kulttuuristen tekstien kentäksi, jossa tuotetaan ja tulkitaan erilaisia yhteisöllisyyden, mutta myös vastaan puhumisen muotoja.¹¹

Populaarikulttuurin ja journalismin tutkimuksen suhteista kirjoittanut Peter Dahlgren on pitänyt journalismin tutkijoiden jakamia käsityksiä ja ihanteita siitä, mitä "journalismi" on ja mitä sen pitäisi olla, syynä populaarikulttuuriin näkökulmiin kohdistuvan mielenkiinnon vähäisyyteen journalismin tutkimuksessa.¹² Populaari-lehdistö on, yleisesityksiä lukuun ottamatta, asettunut journalismin tutkimuksen agendaan huonosti myös suomalaisessa journalismin tutkimuksessa.¹³ Suomalainen aikakauslehtitutkimus on ollut useimmin naistenlehtitutkimusta, jota puolestaan on Maija Töyryn mukaan vaivannut historiallisten kontekstien sivuuttaminen.¹⁴

Tässä artikkelissa Liana Kaarinan tähtikuva pyritään asettamaan osaksi sekä suomalaisen elokuvateollisuuden että populaarijournalismin historiaa. Liana Kaarina liittyy suomalaisen elokuvatuotannon murrosvaiheeseen; studiokauden loppuvaiheeseen ja "uuden aallon" alkamiseen 1960-luvun alussa. Toisaalta Liana Kaarinan nimi liittyy myös suomalaisen aikakauslehtikentän mullistumiseen, jota edesauttoivat 1960-luvun yhteiskunnallinen rakennemuutos ja populaarikulttuurin suosion nousu.¹⁵ Teollistuminen, maaltamuutto ja juuriltaan lähteneiden ihmisten henkinen evakkous kaupunkien

asumalähiöissä ruokkivat viihteen, musiikin ja muodin kulutusta. Uudenlaista henkilöjulkisuutta tuottavan television rooli ihmisten arjen ajankäytössä kasvoi, ja siitä kehittyi varteenotettava kilpailija aikakauslehdistölle.¹⁶

Aikakauslehtien ja television välinen kilpailu ei kuitenkaan tyrehtyttänyt ihmisten lukuhaluja. Päinvastoin, kilpailun kiristyminen merkitsi piristysruisketta koko lehtikentälle. Syntyi uusia lehtityyppejä ja kokonaan uudenlaista journalismia, jonka yhtenä airuena toimi Urpo Lahtisen vuonna 1959 perustama, nuortenlehtenä aloittanut ja yleisaikakausleheksi 1960-luvun alussa muuttunut, kuukausittain ilmestyvä *Hymy*-lehti. Brittiläisestä *Daily Mirror*-sensaatiolehdessä vaikutteita saaneen *Hymyn* menestysreseptiin kuului sensaatioiden, paljastusten ja paljaan pinnan ohella elämässä kolhittujen puolelle asettuva ”unohdetun kansan linja”, joka pakotti muutkin aikakauslehdet tarttumaan todellisen elämän ongelmien ja yhteiskunnallisten epäkohtien käsittelyyn. Raili Malmbergin mukaan *Hymyn* suosion nousu korreloi SMP:n nousun kanssa: kaivattiin uudenlaista puhekulutturia – rajua, rahvaanomaista ja rohkeata otetta.¹⁷

Myös uusia naistenlehtiä perustettiin. Ensimmäinen näistä oli vuonna 1962 aloittanut *Jaana*¹⁸, joka sekin henki uutta ilmapiiriä. Kuukausittain ilmestyvän *Jaanan* ensinumerosta alkaen luvattiin, että *Jaana* irtautuu pois ”perinteisestä naistenlehtikaavasta” ja tarjoaa tilalle ”loisteliaaseen asuun puettua viihdettä”. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että käsityöohjeet, ruokareseptit, sisustusvinkit ja muut arkielämään liittyvät ohjeet jäivät vähemmälle huomiolle. *Jaanan* sivut täyttivät ”romantiikka, kauniit ihmiset ja kevyt pintaliito”.¹⁹

Merkittävä muutos tapahtui populaarilehdistön suhtautumisessa ”kuuluisuuksiin”: laulajiin, näyttelijöihin, tv-kuulutajiin ja mannekiineihin, joiden intiimiä yksityiselämää alettiin seurata lehdissä pikkupiirtoa myöten.²⁰ Riitta Jallinoja on sijoittanut paljastukset kuuluisuuksien intiimistä yksityiselämästä osaksi suomalaista lehtijulkisuutta 1960-luvun alkuun,²¹ mutta pitää muutoksen varsinaisena rajapyykkinä vuotta 1970, johon mennessä suomalaiset naistenlehdetkin luopuivat ”tiukasta pidättyvyyden linjastaan”. Naistenlehtien strategia julkisten intiimielämän käsittelyssä on kuitenkin ollut sensaatiolehtiin verrattuna alusta lähtien toinen: ne lähestyivät haastattelemaan henkilöitä ymmärtäväisesti ja hienotunteisesti.²²

Hannu Niemisen mielestä populaarijulkisuudesta ei pitäisikään puhua yhtenä ja yhtenäisenä julkisuuden alueena, vaan erilaisista rinnakkain ja limittäin elävinä julkisuuksina, joiden ”alustoina” erityyppiset sanoma- ja iltapäivälehdet, aikakaus- ja viikkolehdet sekä televisiokanavat toimivat omine juttutyypeineen ja ohjelmineen.²³ Journalismin henkilöitymis- ja intimoitumiskehityksen²⁴ näkökulmasta erillisiä julkisuuden alueita voidaan pitää nykyään pikemminkin limittäisinä kuin erillisinä: samat julkisnimet kiertävät iltapäivälehdistä aikakauslehtiin ja television talk show -ohjelmiin. 1960-luvun Suomessa eri julkaisujen ja julkisuuksien välillä oli kuitenkin merkittäviä eroja. Tämä näkyy myös *Hymy*- ja *Jaana*-lehtien vertailussa. Lehtien erilaiset näkökulmat ja käsittelytavat tuottavat jälkipolville erilaista, keskenään ristiriitaista populaarihistoriaa.

P. David Marshallin mukaan julkis- ja tähtisysteemi toimii samanaikaisesti kahteen suuntaan: hohdokkuuden kääntöpuolena on aina halveksitukseksi tulemisen mahdollisuus.²⁵ Suomalaisittain ”julkiksen” ja ”tähten” käsitteet viittaavat tähän kahtalaisuuteen jo sanamerkityksiltään: tähteys viittaa glamouriin, kykyihin ja menestykseen, kun sana julkis taas sisältää epäilyksen

· *Mediat ja arki*. Turku: Turun yliopisto, mediatutkimus 2000, 214–238; Jenni Ukkonen, ”Juonittelut kirjoitetaan kilteiksi: Televisiosarja Kauniit ja Rohkeat lehtikirjoittelun kohteena”. Teoksessa Koivunen, Paasonen, Pajala (toim.), *Populaarin luno*, 255–273; Katariina Kyrölä, ”Playboyviulisti ja porno-ori: Ruumiillisia rajanylityksiä julkisisesityksissä”. *Tiedotustutkimus* Vol. 25 Nr. 2 2002, 34–49; Sanna Kivimäki, ”Kirjoittamisen kokemus: Suomalaisten naiskirjailijoiden haastattelut aikakauslehdissä”. *Tiedotustutkimus* Vol. 25 Nr.2 2002, 4–20; Sanna Valtonen ja Sanna Ojajärvi, ”Kauniit ja kunnolliset. Naiset ja miehet liikuntakulttuurin kuvastoissa”. *Lähikuva* 1:2003, 30–43; Sari Elfving, ”Peyton Placen lähikuvien vaara ja viettely: Suomalainen lehdistö television katsojuutta määrittelemässä”. *Lähikuva* 3: 2003, 19–36; Katariina Kyrölä, ”Suvaitsevuuden symbolista silikonivillikoksi: Lola Odusoga, muukalaisuus ja sukupuoli”. *Lähikuva* 3:2003, 48–63.

· ¹¹ Vrt. Anu Koivunen, Susanna Paasonen & Mari Pajala, ”Populaarin strategiat ja taktiikat”. Teoksessa Koivunen, Paasonen & Pajala (toim.), *Populaarin luno*, 16.

· ¹² Peter Dahlgren, ”Journalism as Popular Culture: Introduction”. Teoksessa Dahlgren & Sparks (eds.), *Journalism and Popular Culture*. London: Sage 1992, 1–2.

· ¹³ Tärkeänä poikkeuksena mainittakoon Ullamaja Kivikurun aikakauslehtikentän kansainvälistymistä käsittelevä tutkimus *Vieraita lehtiä: Aika-*

kauslehti ajan ja paikan risteyksessä. Helsinki: Helsinki University Press 1996.

¹⁴ Maija Töyry, "Mitä puuttuu? Aikakauslehti-journalismin opetus ja tutkimus on niukkaa". *Tiedotustutkimus* Vol. 25 Nr. 4 2002, 61–65.

¹⁵ Kari Kallioniemi & Hannu Salmi, *Porvariskodista maailmankylään: Populaarikulttuurin historiaa*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:40 1995, 164.

¹⁶ Raili Malmberg, "Yleislehden kuohuvat vuodet". *Suomen lehdistön historia* 8, Kuopio: Kustannuskiila oy 1991, 151, 166.

¹⁷ *Ibid.*, 166–167.

¹⁸ *Jaana*-naistenlehti perustettiin vuonna 1962 Mauri Linteran omistaman Kustannuskeidas oy:n kustantaman *Jallun* rinnalle. Se myytiin mm. *Hymyä* kustantavalle Lehtimiehet oy:lle vuonna 1969.

¹⁹ Raili Malmberg, "Naisten ja kotien lehdet aikansa kuvastimina". *Suomen lehdistön historia* 8, Kuopio: Kustannuskiila oy 1991, 235.

²⁰ *Ibid.*, 229.

²¹ Suuntauksen yhtenä alkusyyksinä voidaan pitää Tabe Slioorin *Jallu*-lehdessä vuodesta 1961 lähtien julkaisemaa *Miehet ja minä* -muistelmasarjaa.

²² Riitta Jallinoja, *Modernin säädyllisyys: Aviosuhteen vapaudet ja sidokset*. Tampere: Gaudeamus 1997, 86.

²³ Hannu Nieminen, "Julkisuuden kohtalo myöhäismodernissa: globalisaatio vai pirstoutuminen?". Teoksessa Koivunen, Paasonen & Pajala (toim.), *Populaarin lumo*, 194.

julkisuuden saamisesta ilman "todellisia" ansioita.²⁶ Nimekkäät henkilöt voivat toimia eri julkaisuissa samanaikaisesti sekä ihailun että inhon kohteina. Sari Elfvingin mukaan erityisesti television merkitys kansallisten "inhokkien" tuottajana on Suomessa ollut suuri: elokuvatähdistä on Suomessa tavattu puhua eri tavalla.²⁷

Rajanveto inhottuihin julkkisiin ja ihailtuihin tähtiin on kuitenkin pelkän välineen perusteella hankalaa jo erilaisten yleisöjen takia: toisen halveksima "turha julkkis" on toisen palvoma tähti ja päivänelmiä kuuma kohde. Tyhjentävien määritelmäyritysten sijasta onkin hedelmällisempää pohtia sitä, millaisiin merkityksiin tähdistä ja julkkiksista puhuttaessa kulloinkin viitataan.

Linda Lampeniuksen ja Henry Saaren julkisuuskuvia tutkinut Katariina Kyrölä on omassa analyysissään keskittynyt seksikkäiden ruumiiden esityksiin. Kyrölän mielestä seksikkyyden ja alastoman ruumiinpinnan korostus sijoittaa Lampeniuksen ja Saaren hahmot "roskajournalismin" alueelle ja tekee näiden kulttuurisen arvostuksen hankalaksi.²⁸

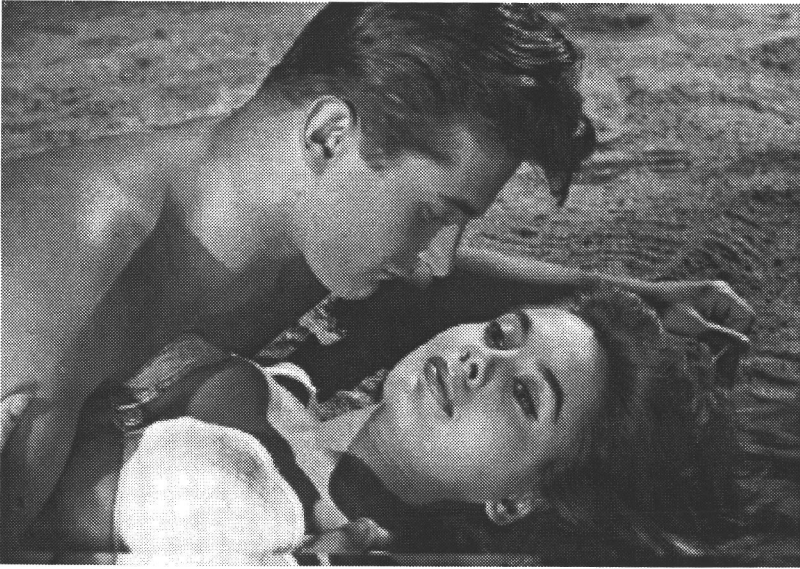
Alastomuus ja seksikkyyden voisivatkin toimia yhtenä mahdollisena "banaalin" ja alempiarvoisen julkisuuden merkitysijänä sillä edellytyksellä, että otetaan huomioon historialliset ja kulttuuriset muutokset seksin ja seksikkyyden julkisissa representaatioissa. Vielä 1960–1970-luvuilla seksin ja eroottisen alastomuuden esittäminen erottivat nykyistä tarkemmin eri julkaisuja ja julkisuuksia toisistaan. Elokuvanäyttelijä Liana Kaarinaa voidaan pitää yhtenä niistä suomalaisista avainhahmoista, joiden kautta seksin valtavirtaistuminen, banalisoituminen ja myös politisoituminen suomalaisessa populaarijulkisuudessa 1960-luvulla alkoi.

Liana on vaarallinen

Liana Kaarinan tähtikuva on osa Suomen Filmitoimintayhtiön historiaa. Vuonna 1937 syntyneestä näyttelijästä tuli 1960-luvun vaihteessa iäkkään elokuvamoguli Toivo Särkän viimeinen suojatti. Teatteri Jurkan riveistä SF:n palvelukseen löydetty näyttelijä teki teatteri- ja radioteatteriuransa ohessa 13 elokuvaroolia vuosina 1960–1966.²⁹ Lianan tähtikuvan kannalta tärkeimmät elokuvat, Särkän ohjaama *Kuu on vaarallinen* (Suomi 1962) ja Åke Lindmanin ohjaama *Jengi* (Suomi 1963) edustivat kotimaisen elokuva-tuotannon uutta "rohkeata" linjaa, joissa sukupolvien välistä kuilua ja maaseudun ja kaupungin välisiä vastakkainasetteluja työstettiin vapautuvan ja vaarallisen seksuaalisuuden kehyksessä.³⁰ Suomalaisittain 1960-luvun seksuaalisen vapautumisen idean voidaan ajatella ruumiillistuvan juuri Liana Kaarinan seksuaalisoidussa tähtikuvassa, jota Lianan liioitellut vamppiroolit, elokuvien mainosjulisteet ja elokuvatarkastamon sensuuritoimenpiteet kukin osaltaan tuottivat. Seksin esiintymistä suomalaisessa lehdistössä kartoittaneet Osmo Kontula ja Kati Kosonen korostavat, että seksuaalisuus murtautui aikakaus- ja sanomalehtien sivuille ensimmäisenä juuri elokuvamainosten kautta.³¹ *Kuu on vaarallinen* -elokuvan ennakkomainonnassa luotiin odotuksia ennennäkemättömän rohkeasta, paljastavasta ja seksuaalisesta elokuvasta. Kohu syntyi elokuvan alaston- ja rakastelukohtauksista, joista osa määrättiin ennakkotarkastuksessa leikattavaksi tai kokonaan poistettavaksi.³²

Sanoma- ja aikakauslehdissä Liana Kaarinan persoonallisuus ja uhkea eroottinen herättivät ristiriitaisia tunteita. *Turun Sanomien* julkaisemassa *Kuu on vaarallinen* -elokuvan kritiikissä Liana Kaarinan alastonkohtauksia

Kuu on vaarallinen: Esko Salminen ja Liana Kaarina intohimon vallassa.
Kuva: Varsinais-Suomen elokuvakeskus.

verrattiin Särkän kahdeksan vuotta aiemmin valmistuneeseen *Hilja Maitotyttöön* (Suomi, 1953): ”Liana Kaarinassa on Anneli Saulin seksiä ehkä kaksin verroin. Silti hänelle olisi voinut järjestää kunnollisen puseron”, kriitikko pahoittelee Lianan roolihahmon paljastavaa vaatetusta.³³

Seksiä ja skandaaleja jutuissaan painottavalle *Hymy*-lehdelle *Kuu on vaarallinen* -elokuvan suomalaisittain poikkeuksellinen erotiikka tarjosi näkökulman näyttelijättären yksityisminän käsittelyyn vielä vuosia elokuvan ensi-illan jälkeen. Lehden strategiana oli toppuutella rohkean roolin tuottamia ”väärää” käsityksiä Liana Kaarinan persoonasta – ja samalla juuri siten painottaa Liana Kaarinan henkilöön perustuvaa seksi-identiteettiä. Tämä ”journalistinen kaksoislogiikka” näkyy Liana Kaarinan kolmen aukeaman haastattelussa *Hymyssä* elokuussa 1965. ”Suuren yleisön keskuudessa on Lianasta syntynyt vampin tyyppikuva, joka on yhtä kaukana totuudesta kuin muidenkin filmitähtien kohdalla”, lehti julistaa. ”– Ei filmissä vampin esittäminen merkitse sitä, että yksityiselämässäänkin noudattaisi roolihahmon esimerkkiä”, Liana Kaarina vakuuttaa sitaatissa. Jutun mukaan Lianalle on kuitenkin soiteltu ja vihjailtu puhelimesta ”sitä ja tätä”. ”Jotkut tuntuvat tyydyttävän seksuaalisia tarpeitaan puhelimitse!”, jutun kertoja päivittelee.

Tässä ”Elokuun henkilö”-vinkillä varustetussa kansikuvajutussa mainostetaan uutta kotimaista elokuvaa, Maunu Kurkvaaran ohjaamaa *Kiellettyä kirjaa* (Suomi 1965), jossa Liana Kaarinalla on sivurooli sihteerinä: ”– Ehkäpä käsitykset minusta alkavat pian muuttua [...] filmiosani on todellinen kiltteyden perikuva. Tällä kertaa en vamppaa kerrassaan ketään!”, Liana vakuuttaa. Elokuvamainintojen jälkeen jutussa keskitytään Liana Kaarinan yksityiselämään. Kirjallisten harrastusten, koulumenestyksen ja kesäloma-suunnitelmien kuvaamisen kautta jutun kertoja päätyy luonnehtimaan Liana Kaarinan ulkoista olemusta: ”Vaikka 160-senttinen ja 47-kiloinen vartalo lepuuttaa katsojan silmiä, ovat Lianan silmät ne, jotka saavat miehen kuin miehen polvet tutisemaan”. Jutun uimarannalla otetuissa kuvituskuviissa vähäpukeinen Liana Kaarina poseeraa rantavedessä kameralle mannekiinimai-

²⁴ Anja Hirdman, ”Veckotidningen och Damrummet”. Teoksessa Karin Becker, Jan Ekecranz, Eva-Lotta Frid & Tom Olsson (toim.), *Medierummet*. Stockholm: Carlsson 1996; ks. myös Sari Näre, ”Sukupuolten tunne- kulttuuri ja julkisuuden intimoisuus”. Teoksessa Sari Näre, *Tunteiden sosiologia: Elämyksiä ja läheisyyttä*. Helsinki: SKS, 1999.

²⁵ P. David Marshall, *Celebrity and Power: Fame in Contemporary Culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press 1997, 3.

²⁶ Jallinoja, *Modernin säädyllys*, 44.

²⁷ Sari Elfving, ”Näkökulma medioiden välisyyteen: kuuluisuus lehdistön ja television kohtaamisena”. Esitelmä Mediakonvergensseja-seminaarissa. Taideteollinen korkeakoulu 29.–30.8.2003.

²⁸ Katariina Kyrölä, ”Playboy-viulisti ja porno-ori”, 34–49.

²⁹ Liana Kaarina esiintyi elokuviissa *Opettajatar seikkailee* (1960), *Tähtisumua* (1961), *Minkkiturkki* (1961), *Tulipunainen kyyhkynen* (1961), *Rakas...* (1961), *Miljoonavaihtokassa* (1961), *Oksat pois* (1961), *Kuu on vaarallinen* (1962), *Älä nuolase..!* (1962), *Jengi* (1963), *Naiset* (1964), *Kielletty kirja* (1965) ja *Johan nyt on markkinat* (1966).

³⁰ Mervi Pantti, *Kaikki muuttuu: elokuvakulttuurin jälleennrakentaminen Suomessa 1950-luvulta 1970-luvulle*. Sets-julkaisu 3, Jyväskylä: Suomen elokuvatuotuksen seura 1998, 118.

³¹ Osmo Kontula & Kati Kosonen, *Seksiä lehtien sivuilla*. Helsinki: Painatuskeskus 1994, 255.

³² Suomen kansallisfilmografia 7, 1962–1970, 47; Sakari Toivainen, ”Lähellä mustaa. *Kuu on vaarallinen* ja *Hän varasti elämän* film noirin traditiossa”. Suomen kansallisfilmografia 7, 49–55.

³³ Turun sanomat 14.1.1962.

³⁴ Kaarina Nikunen, ”Pornokuva ja naisen siveä katse”. Teoksessa Marianna Laiho & Iiris Ruoho (toim.), *Naisen naamio, miehen maski. Katse ja sukupuoli mediakuvassa*. Tampere: Kansan Sivistystyön Liitto 1996, 43–46.

³⁵ Richard Dyer, ”Monroe ja seksuaalisuus”. Teoksessa Martti Lahti (toim.), *Älä katso! Seksuaalisuus ja rotu viihteen kuvastossa*. Tampere: Vastapaino 2002, 128–132.

³⁶ Esim. ”Monesko liuska menossa muistelmissa, Liana-Kaarina Ohayon?”. *Hymy* 9:1969.

³⁷ Veijo Hietala, ”Elävän kuvan erotiikan pitkä marssi”. Teoksessa Veijo Hietala, *The End: Esseitä elävän kuvan elämästä ja kuolemasta*. Helsinki: BTJ Kirjasto-palvelu Oy 1996, 18.

³⁸ Pantti, *Kaikki muuttuu*, 26.

³⁹ *Ibid.*, 102.

sen viettelevissä asennoissa. Rohkea kuvitus vahvistaa kohteliaaseen sävyyn kirjoitetun juttukokonaisuuden seksuaalisen viestin.

Tekstien ja kuvien välistä suhdetta amerikkalaisen *Playboy*-lehden pehmopornokuvasarjoissa pohtinut Kaarina Nikunen on huomannut tekstien ja kuvien välillä ristiriitaisuutta. Tekstit korostavat Nikusen mukaan alastomina poseeraavien naisten kiltteyttä ja tavallisuutta ja pyrkivät näin tekemään symbolista eroa kuvien korostamaan seksuaalisuuteen ja luonnollistamaan alastonkuvia ”mukavan ja reippaan tytön esteettisistä vartalokuvauksista”.³⁴ Richard Dyer liittää tämän ”Playboy-diskurssin” vuonna 1953 perustetun *Playboy*-lehden ajamaan seksikäsitykseen ja laajemmin 1960-luvun alun muuttuvaan asenneilmastoon, joka tähtäsi naisen seksuaalisuuden ja seksikkyyden luonnollistamiseen.³⁵ *Hymyn* 1965-vuoden Liana-artikkeli osoittaa, että *Playboyn* ajama linja sai kannatusta myös suomalaisessa populaarijournalismissa.

Hymyn vuoden 1967 lokakuun haastattelussa Liana Kaarina liitetään elokuvarooliensa sijasta lehtimaailman skandaaleihin. Lokakuun Liana-artikkelin otsikoksi on nostettu rinnastus vuosikymmenen alussa rakkaussuhteestaan Jallu-lehdessä kertoneeseen mannekiinikoulun johtajattareen Tabe Sliooriin: ”Lianakaarina, loukkaannutko jos vertaamme sinua Tabeen?” Jutun ingressin mukaan rinnastus on paikallaan, koska Tabe Slioorin tavoin Lianakin kirjoitti omaa rakkauselämäänsä käsitteleviä juttuja lehtiin: ”Hänet tunnetaan etunimeltä, mikä onkin hyvä, sillä sukunimet vaihtuvat. Hänet tunnetaan myös ulkonäöltä, tumma, seksikäs, erikoinen... Hän on Lianakaarina. Nainen, joka tunnetaan erikoisista tempauksistaan, itsestään ja muista kirjoittamistaan jutuista.”

Lianan työn alla oleviin muistelmiin, jotka tulisivat sisältämään mehukkaita paljastuksia elokuva- ja teatteripiirin kulissien takaisesta elämästä, viitattiin *Hymyssä* vuosien mittaan toistuvasti.³⁶ Kirjoittamisen kautta näyttelijättären persoona ja elokuvan vamppirooli vaikuttavatkin ikään kuin sulautuvan yhteen: Liana Kaarina ei ollutkaan seksiä ja vaaraa edustava uhka ainoastaan valkokankaalla, vaan myös todellisessa elämässä. Edellä mainitun jutun kuvat, joissa Liana Kaarina keikistelee pienissä bikineissä, korkokengissä ja suurissa korvakoruissa, tuntuvat lupaavan Tabe Slioor-tapauksen vertaista seksiskandaalin mahdollisuutta. Elokuvan alastonrooliakaan ei tässä jutussa (*Hymy* 10:1967) unohteta. Jutun suorista kysymyksistä ja vastauksista koostuvassa haastattelusuudessa Liana saa kommentoida ”alastomana juoksentelunsa” aiheuttamaa paheksuntaa *Kuu on vaarallinen*-elokuvassa: ”Sain itkeä monet itkut silloin, ihmiset soittivat ja haukkuivat. Ja minä tein vain työtäni. Nykyään tuo elokuva ei enää hätkähdyttäisi, onhan suomalaisessa elokuvassa menty jo paljonkin pidemmälle”.

Ja niin toki olikin. Mikko Niskasen *Käpy selän alla* -elokuva (Suomi, 1966) siirsi suomalaisen seksuaalisuuden esittämisen uudenlaisen avoimuuden tasolle.³⁷ *Kävy*n ja muiden ”modernien” ihmissuhdekuvausten rinnalla jäykkää studiojärjestelmää ja teatterimaista näyttelemistyylä edustavat *Kuu on vaarallinen* ja *Jengi* vanhenivat nopeasti. Studiokauden tähdet eivät helposti asettuneet uuden ”intellektuaalisen elokuvakulttuurin”³⁸ kehykseen. Monet Liana Kaarinan kaltaiset nimet korvattiin uusissa tuotannoissa tuoreilla kasvoilla, kuten tiedostavaa ”anti-tähteyttä”³⁹ edustavilla Kristiina Halkolalla ja Kirsti Wallasvaaralla. Tämä kehityskulku myötävaikutti kenties osaltaan Liana Kaarinan elokuvauran päättymiseen. Lianan ura suomalaisena lehtijulkikkisena – ”valkokankaan vamppina” – oli sen sijaan vasta alkamassa.

Paheksuvaa vihjailua: ”Mitä mieltä mummosi on seksityypistäsi?”

Liana Kaarinan elokuvatähteys asettuu osaksi ”uuden” ja ”vanhan” elokuvan välistä katkosta⁴⁰ ja samalla korkean ja matalan välistä rajaa. Uusia taidepoiliittisia pyrintöjään toteuttaneella elokuvakulttuurilla oli 1960-luvun lopun Suomessa toisentyypisiä tarpeita kuin sensaatio- ja naistenlehtien yleisöillä, jotka kiinnostuivat edelleen studiokauden elokuvatähdistä siinä missä tuoreistakin nimistä. Tähtisysteemi on erottamaton osa kulutuskulttuuria, johon lehtijulkisuus kytkee Kristiina Halkolan tähtikuvan samalla tavoin kuin Liana Kaarinankin hahmon.⁴¹

Amerikkalainen fanitutkija Samantha Barbas pitää elokuvatähteyden ja kulutuskulttuurin liitoskohtana ”persoonallisuusteollisuuden” kehittymistä. Barbasin mukaan elokuvanäyttelijät tulivat 1920-luvun Amerikassa ihailuiksi nimenomaan persoonallisuutensa takia. Kytös tähteyden ja persoonallisuuden välillä liittyy Barbasin mielestä tapaan, jolla näyttelijät ”olivat” pikemmin kuin ”näyttelivät” roolinsa kameran edessä. Luontevan filmiolemuksensa johdosta näyttelijöistä tuli modernin minuuden mallikuvia, jotka mainostivat hammastahnaa ja kampaustestettä ja pitivät neuvontapalstoja lehdissä. Persoonallisuuden taiteen mestareina näyttelijöillä oli auktoriteettia ja sanavaltaa mitä erilaisimmissa persoonallisuutta, ihmissuhteita ja seksuaalisuutta koskevissa kysymyksissä.⁴²

Richard de Cordovan mukaan viehätys ”yksityisen” persoonansa paljastaviin elokuvatähtiin perustuu juuri tapaan, jolla kulttuuri konstituoit seksuaalisuutta tiedon ja halun kohteena. Näkemyksen taustalla on Michel Foucaultin ajatus minuuden tuottamisesta yksityistä koskevan tunnustuksen kautta. Koska ”yksityinen” samastuu länsimaisessa ajattelussa ”seksuaalisuuteen”, elokuvatähtien yksityiselämää koskeva tieto samastuu seksuaalisuutta koskevaan tietoon.⁴³

Seksuaalisuutta ja sukupuolielämää koskeva tiedonjano lisääntyi Suomessa 1960-luvun puolivälissä myös kansainvälisten seksologisten tutkimusten ja valistustoiminnan kautta. Osmo Kontula ja Kati Kosonen liittävät lehtien seksualisoitumisen Suomessa virinneeseen seksuaalipoliittiseen keskusteluun, jonka seurauksena myös seksistä aiemmin vaienneet lehdet alkoivat julkaista aiheesta teemanumeroita.⁴⁴ Seksistä tuli vähitellen julkisesti jaettu asia, jota lähestyttiin sekä asian että viihteen näkökulmista.⁴⁵ Asiatiedon ja avoimuuden lisääntyessäkin seksi oli edelleen vahvasti nimenomaan moraalinen kysymys.

Hymy käsitteli seksiä erityisen innokkaasti ja lähestyi seksiaihetta myös muissa lehdissä tabuina pidettyjen teemojen kautta. Lehdessä käsiteltiin 1960-luvun lopun vuosina laajasti muun muassa homoutta,⁴⁶ transvetismia ja prostituutiota. 1970-luvulle tultaessa seksitematiikkaa alettiin *Hymyssä* soveltaa yhä painokkaammin myös tähti- ja julkisjuttujen kehystämässä. Vaikka juorut valokuvamallien eroista ja uusista suhteista saivat 1970-luvun mittaan ympärilleen yhä roisimpaa alastomuutta erilaisten seksuaalielämää koskevien artikkelien ja reportaasien kuvituksissa, skandaalihakuisuus ja moralistinen sävy erottivat *Hymyn* varsinaisista seksilehdistä: *Hymyn* jutuissa juhlivat rinnakkain seksuaalinen vapaamielisyys ja moraalinen paheksunta.

Moraalinen ote näkyy myös Liana Kaarinasta lokakuussa 1967 julkaistun, jo edellisessä kappaleessa mainitun haastattelun seksiä koskevissa suorissa kysymyksissä. Kysymysten kautta Lianan vihjaillaan korostavan seksikkyytään tahallaan, seurauksista piittaamatta: ”Ulkonäkösi on näyttävä, olet seksikäs, sinut tunnetaan. Onko koskaan ikävyyksiä?” [...] ”Korostatko koskaan

⁴⁰ Ibid., 7–14.

⁴¹ Ibid., 102.

⁴² Samantha Barbas, *Movie Crazy: Fans, Stars and the Cult of Celebrity*. New York: Palgrave MacMillan 2001, 36–57.

⁴³ Richard DeCordova, *Picture personalities: The Emergence of the Star System in America*. Urbana: University of Illinois Press 1991, 141–143.

⁴⁴ Kontula & Kosonen, *Seksiä lehtien sivulla*, 258.

⁴⁵ Seksikeskustelu näkyi 1960-luvulla myös television tarjonnassa. Katja Valaskiven tutkimassa *Jatkoaikaviihdeohjelmassa puheenaiheet liittyivät toistuvasti seksiin ja ”seksikkyyteen”*. Katja Valaskivi, *Leipää ja rinkiä: johdatus asian ja viihteen suhteeseen suomalaisessa televisiossa*. Tampere: Tampereen yliopisto 2002, 25–26.

⁴⁶ Tästä ks. Tuula Juvonen: *Varjoelämää ja julkisia salaisuuksia*. Vastapaino, Tampere 2002.

⁴⁷ Ian Connell, "Personalities in the Popular Media". Teoksessa Dahlgren & Sparks (eds.), *Journalism and Popular Culture*. London: Sage 1992, 65–83.

⁴⁸ Esim. "Huomaatko jo iltaruskon, Laila Kinnunen". *Hymy* 4:1975.

⁴⁹ "Miksi Teija juo?". *Hymy* 1:1974.

⁵⁰ "Lenita teki huorin – mutta kenen kanssa?". *Hymy* 12:1976.

⁵¹ "Lenitan makea elämä". *Hymy* 4:1976.

seksikkyyttäsi tahallisesti?"[...] "Oletko huomannut kateutta naisissa?"[...] "Haluat herättää huomiota?"[...] "Mitä mieltä olet ihmisten paheksunnasta?"[...] "Mitä mieltä mummosi on seksityypistä?"

Haastattelutekstin rakentaminen suorien kysymysten varaan on journalistinen valinta, joka tehdään tietynlaisen vaikutelman luomiseksi. Suorat, johdattelevat kysymykset vaikuttavat pistävän haastateltavan tekstissä seinää vasten, painostavan tätä "tunnustamaan". Brittiläisiä tabloidilehtiä tutkineen Ian Connellin mukaan tabloidit eivät pelkäästään tee paljastuksia, vaan myös läksyttävät kunnottomasta ja epäasiallisesta käytöksestä. Kauna, paheksunta ja moralismi ovatkin Connellin mielestä tabloidijuttujen tuottaman mielihyvän ydin. Kaunaisuutta tuotetaan asettamalla erikoisen lahjakas, kaunis tai seksikäs haastateltava tekstissä ikään kuin vastakkain "tavallisuutta" edustavan lukijan kanssa.⁴⁷ Liana Kaarinan kysymys–vastaus-haastattelua voitaisiin tulkita tällaisena vastakkainasetteluna, joka avaa lukijalle mahdollisuuksia uteliaisuuden tyydyttämiseen, mutta myös moraalisten arvostelmien tekemiseen.

Jutut naisjulkisten käytöksestä ja etenkin heidän seksuaalimoraalistaan muodostivat *Hymyssä* "herravihan" ohella oman tärkeän kaunaosastonsa 1970-luvulla. Laila Kinnunen sai kuulla kunniansa tiheään vaihtuvista rakastajistaan⁴⁸ ja Teija Sopanen alkoholinkäytöstään.⁴⁹ Lenita Airisto puolestaan joutui otsikoihin "huorin tekemisestään"⁵⁰ ja tasa-arvopuheistaan, koska on itse "mitä naisellisin olento kiharoineen, meikkeineen ja mekkoineen".⁵¹

Vihjailut bikineissä poseeraavan Liana Kaarinan "tahallisesti korostamasta" seksikkyydestä olivat vasta alkusoittoa *Hymyn* tulevien vuosien suorasukaiselle julkisjournalismille, joka ei epäröinyt ampua seksikkäitä viihdetai vaan tähtiä alas. Jo Lianaa käsittelevät 1960-luvun lopun artikkelit kuitenkin osoittavat, että alastomuuden, seksin ja seksikkyyden varaan rakennettu julkisuus koski *Hymyssä* nimenomaan naisia ja sallitun naiseuden rajanvetoja.

Piikkikoroista kansallispukuun

Liana Kaarinan skandaalinkäryiseksi ja "tahallaan korostamaksi" esitetty seksikkyyks on *Hymyssä* kiintoisaa siksi, että pari vuotta myöhemmin, äidiksi tulemisensa jälkeen Liana Kaarina oli kiinnostuksen kohteena myös *Jaana*-naistenlehdessä. Tapa, jolla Lianaa *Jaanassa* käsiteltiin, oli kuitenkin aivan toisenlainen. Muutosta henkii myös lokakuussa 1970 ilmestyneen jutun otsikko: "Elämäni on kokonaan uusilla urilla". Lianan seksikkyyks on haastattelussa valjastettu huolellisesti romanttisen rakkauden, uuden avioliiton ja perheen kehukseen. Lianan mennyttä elokuvaauraa ja huoletonta julkiselämää tarkastellaan traagisena menneisyyden episodina, jota siivittivät jatkuvat keskenmenot, onnettomat ihmissuhteet ja vaikea alkoholismi. Seksuaalinen tähti-kuva todetaan ulkoapäin tuotetuksi. "Tuli töitä, tuli elokuvaasia: hänestä tuli 60-luvun kuuluisin seksi- ja skandaalityttö. Sanon, että tuli. Sillä hän ei ollut sellainen, jollainen hänestä tehtiin", tietää jutun sisarellinen kertoja.

Jutusta nousee esiin empatia, joka perustuu kertojan parempaan tietoon asioiden oikeasta tolasta. Tästä näkökulmasta Liana on hyveellinen väärinymmärryksen uhri: "Rehellisyys, avomielisyys ja suorapuheisuus ovat juuri ne seikat, jotka ovat saaneet ihmiset leimaamaan Lianan sensaatiotyöksi [...]. Hän on aina vastannut suoriin kysymyksiin suorasti." Myös Lianan aikomukset kirjallisten skandaalipaljastusten tekemiseen kiistetään, vaikka mahdollisuuksia niiden tekemiseen olisikin: "– Paljonhan minä tiedän ja

paljonhan olen kaikenlaista kokenut, mutta todennäköisesti en ole ikinä sellaisessa rahapulassa, että räpsäisin ulos kaiken minkä tiedän. Ei minulla ole syytä sellaiseen.”

Liana Kaarinan ”kaappaaminen” skandaalilehdestä naistenlehteen ja seksikkyydiskurssin korvaaminen siveellisellä uhriskurssilla kytkeytyvät naistenlehden journalistisiin käytäntöihin. Voidaan ajatella, että 1970-luvun alussa, kun juoru- ja julkisjournalismi alkoi toden teolla vasta löytää muotoaan, lehtien toimituksissa oltiin nykyistä vapaampia valitsemaan ketä julkisuuteen kulloinkin nostettiin ja miten heitä käsiteltiin. Journalististen valintojen tuloksia ovat myös *Jaanan* Liana-jutun kuvituskuvat, joista isoimmassa Liana istuu Elias-aviomiehensä sylissä heinäpellolla, kansallispukuun sonnustautuneena. Toisessa kuvassa Liana ja Elias kisailevat järven rannalla yllään samanlaiset, raikkaan raidalliset t-paidat.

Taava Koskinen on huomannut, että Martta Wendelinin 1930-luvun *Kotilieden* kuvamaailman arvot ja symbolit löytyvät myös nykyaikaisista naistenlehdistä. Wendelinin naisen perustyytit, nuori, naimaton maalaistyttö ja asianmukaisesti avioitunut perheenemäntä, löytyvät modernisoituina versiona useimpien naistenlehtien kansikuva-asetelmista.⁵² Seksikkyydestään tunnetun Liana Kaarinan asettaminen haastattelujutun kuvituksessa hyveelliseen ja nuhteettomaan Suomi-neito -skeemaan voidaan tulkita esimerkkinä keinoista, joilla naistenlehdet säädyllystävät mediassa käsiteltyjä ilmiöitä.

Riitta Jallinojan mukaan naistenlehtien ”viktorianaisen säädyllyksen” perintö heijastuu siinä, miten niukasti ja rajoitetuista näkökulmista seksiä ja seksuaalisuutta on lehtien henkilöjutuissa käsitelty. Seksiä säädyllystävänä tekijänä voidaan pitää myös naistenlehden tahdikasta ja hienotunteista tapaa suhtautua haastateltaviinsa ja näiden yksityiselämän asioiden käsittelyyn.⁵³ 1970-luvun alun *Jaanassa* toimittajan ja haastateltavan välinen sisarellinen suhde näkyy haastattelutekstissä toimittajan avoimina kannanottoina ja haastateltavan puolesta puhumisina. *Jaanan* linjana onkin ollut asettua avoimesti *Hymyn* kaltaisia skandaalilehtiä vastaan ja tarjota naispuolisille, julkisuudessa riepotetuille naishaastateltavilleen ”viimeisen sanan” paikkaa.

Julkishaastattelujen lopputulos riippuu haastateltavien omien intressien lisäksi siis aina myös lehtien journalistisesta linjasta. Tämä näkyy edellä esitellyissä, Liana Kaarinaa käsittelevissä jutuissa: *Hymyn* tapana oli esittää Liana paheksuttavana seksi- ja skandaalittömänä, kun *Jaana* taas esitteli Lianan väärinymmärrettyä ja siveellisenä romanssin sankarittarena.

Haastateltavan riisumista ja pukemista, sovittamista bikinityön ja Suomi-neidon kaltaisiin kulttuurisiin kategorioihin voidaan pitää populaarijournalismille ominaisina tähtien alentamisen ja ylentämisen strategioina. Bikini-asuista ja korkokengissä koikkelehtivaa, seksistä puhuvaa näyttelijätärtä on helppo paheksua tahallisesta seksikkyyden korostamisesta. Väärinymmärrettyä ja hyväksikäytettyä elokuvamaailman uhrina ja kansallispukuisena perheenäitinä Liana Kaarinan hahmo tulee puolestaan edustaneeksi merkityksiä, joita voidaan tulkita seksi-identiteetin torjumisena ja hahmon ylentämisenä. *Hymyn* ja *Jaanan* erilaisista Liana-jutuista voi kuitenkin löytää myös yhdistäviä tekijöitä. Juttuja yhdistää se seikka, että molemmat näkökulmat tuottavat kerronnoissaan kantaaottavaa lukijasuhdetta: ne ohjaavat ottamaan joko empaattisen tai paheksuvan kannan käsillä olevaan henkilöön.

⁵² Taava Koskinen, ”Anna-lehden kannet ajan ja ikuisuuden ikoneina: Wendeliniläisen Suomi-neidon lyhyt pitkä historia”. Teoksessa Taava Koskinen, *Kurtisaaneista kunnian naisiin: Näkökulmia huorakatemiasta*. Helsinki: Yliopistopaino 1998, 90–128.

⁵³ Riitta Jallinoja, *Modernin säädyllyisyys*, 209–210.

⁵⁴ Ibid., 145–146.

⁵⁵ *Jaanan* uudistunut, vankan asiallinen linja ei kuitenkaan purrut lukijoihin. Levikin lasku ja ilmoitustulojen väheneminen pakottivat 1970-luvun puolivälin jälkeen lehden pehmentämään linjaansa takaisin viihteellisempään suuntaan. Malmberg, ”Naisten ja kotien lehdet aikansa kuvastimina”, 252.

⁵⁶ Ibid., 282.

⁵⁷ *Jaana* 29.10. 44:1974.

Tuhlaajatyön paluu

Kun Liana Kaarinan avioliitossa alkoi 1970-luvun puolivälissä ilmetä ongelmia, avioerot olivat Suomessa yleistyneet ja avioliitoista alettu puhua hyväksyvään sävyyn.⁵⁴ Tasa-arvokeskustelun teemat näkyivät julkisuudessa ja erityisesti naistenlehtijournalismissa. Myös vuonna 1973 toimituskokoonpanoltaan uudistunut ja viikkolehdeksi muuttunut *Jaana* oli tasa-arvoasiassaan avoimesti liikkeellä.⁵⁵ Tästä huolimatta *Jaanan* kaltaisia ”kaupallisia” naistenlehtiä arvosteltiin julkisuudessa koväänisesti niiden viihteellisyydestä ja pinnallisuudesta. Pääasiallisena argumenttina oli lehtien väsymätön kiinnostus julkikkiin.⁵⁶

Myös julkkisjutut ovat kuitenkin saaneet eri aikoina erilaisia sisältöjä. Tällaisen johtopäätöksen voi tehdä esimerkiksi *Jaanassa* syyskuussa 1974 ilmestyneestä Liana Kaarinan haastattelusta, jossa Marokossa vuosia asunut näyttelijätär kertoo päätöksestään muuttaa takaisin Suomeen. Jutusta kaikuvat vahvasti ajan naisasia-arvot: naisten työssäkäynti, aviollisista sidoksista vapautuminen, oikeusturva ja taloudellinen itsenäisyys. Lianan paluupäätökseen vaikuttivat työnteolle mustasukkainen aviomies ja naisten töissä käynnille kielteinen ilmapiiri. ”Marokossa minun työssäkäyntini oli lähestulkoon häpeällistä.[...] [T]oki naisella, olipa hän äiti tai ei, on oikeus toteuttaa itseään [...]. Täällä Suomessa on ihan itsestään selvää, nainen käy työssä jos tahtoo”. Kahlehdittuna olemisen teema toistuu tekstin lisäksi jutun eläintarhassa otetussa kuvituksessa, jossa Liana katselee tyttäriensä kanssa aitauksessa makoilevaa kamelia. Kuva on otettu aitauksen sisäpuolelta siten, että Liana ja lapset näyttävät itse seisovan ”kalterien takana”.

”Uusi, päättäväinen, määrätietoinen Liana” puhuu jutussa naisten itsenäisyydestä paitsi aviollisena, myös kasvatuksellisena ihanteenaan. ”Haluan että [tyttäristäni] kasvaa itsenäisiä naisia, jotka hankkivat oman ammatin eivätkä jää odottamaan, että joku mies tulee ja vie mennessään. Ja ettei heidän tarvitse katsoa miehiä ylöspäin.” Miehisten auktoriteettien lisäksi Liana sanoutuu irti myös elokuvatähden menneisyydestään ja ”surkeina” pitämistään elokuvistaan. Seksitähden sijaan hän haluaa tulla noteeratuksi teatterinäyttelijänä. Samassa ryhdistäytymisen hengessä jatketaan *Jaanan* vuoden 1974 lokakuun numerossa, jossa käsitellään Ohayonien lasten huoltajuutta koskeva perheriita. ”Tällä hetkellä en totisesti halua ketään miestä sotkemaan elämäni. Ei se, että on vihitty jonkun miehen vaimoksi, anna miehelle oikeutta tulla sanelemaan toisen ihmisen päätöksiä”, Liana tykittää.⁵⁷

Myös *Hymy* käsitteli Lianan kotiinpaluuta. Marraskuussa 1974 julkaistun jutun lähteenä ei kuitenkaan käytetty Liana Kaarinaa itseään, vaan hänen tuttaviaan ja hänen muille lehdille, muun muassa *Jaanalle* antamia haastatteluita. Jutun kertoja suhtautuu Lianan puheisiin kyynisesti ja kriittisesti. Arvostelun kohteena on Lianan laskelmoiva julkisuushakuisuus: ”Kuusikymmentäluvun suomalaisen filmin seksikäs ja paha tyttö palasi viiden vuoden jälkeen kaikessa hiljaisuudessa Helsinkiin [...]. Ensimmäisten huonekalujen mukana tulivatkin sitten jo ensimmäiset toimittajat [...]. Miestenlehdelle hän julisti ”ettei kadu mitään”[...] Naistenlehteen vetäistiin herkemmat liirumlaarumit.”

Jutun ironinen kertoja pahoittelee, ettei ”kotimainen tähtitaivas ole vielä ehtinyt täysin tajuta tuhlaajatyön paluun avaamia mahdollisuuksia”, ja että varattomana yksinhuoltajana tähti on joutunut hyväksymään ”television ja radion yhden repliikin pikkukeikat, siinä missä muutkin pienimuotoiset show-

duunit tanssiyleisön ihmeteltävänä”. Yksinhuoltajuus esitetään lasten kannalta hankalana ratkaisuna. Lehti kertoo, että Lianan lapset ”joutuivat vierailemaan tuttavaperheissä”, kunnes ”talonmiehen rouva suostui lasten keinoemoksi Lianan ollessa rahaa tekemässä”.

Jutun pilkallinen sävy on linjassa *Hymyn* muiden 1970-luvun kriittisten tähtijuttujen kanssa, joissa arvosteltiin julkisuudessa esiintyviä, usein naispuolisia henkilöitä. *Hymyssä* julkaistiin samoihin aikoihin myös useita avioerojen määrää ja silloista tasa-arvokeskustelua kritisoivia kirjoituksia.⁵⁸

Sukupuoleen, seksuaalisuuteen ja miesten ja naisten väliseen tasa-arvoon liittyviä kysymyksiä on tulkittu, ja tulkitaan populaarilehdistössä edelleen, tähtien ja julkisten avulla. Jennifer Wicke on painottanut, että nimenomaan julkisjulkisuus on se arena, jossa esimerkiksi feminismin ja anti-feminismin kaltaiset ideat materialisoituvat. Tästä näkökulmasta julkisjournalismissa voidaan Wicken mukaan nähdä aina myös poliittista potentiaalia.⁵⁹

Tällaisia havaintoja tekee myös Tessa Perkins, joka on tarkastellut amerikkalaisen elokuvanäyttelijän Jane Fondan saamaa aikakaus- ja sanomalehtilehtijulkisuutta 1970-luvun feminismin kehityksessä. Fondasta, kuten Liana Kaarinasta Suomessa, tuli 1960-luvulla elokuvarooliensa johdosta seksisymboli ja seksuaalisen vapautumisen henkilöitymä. Kun Jane Fonda 1970-luvulla politisoitui ja radikalisoitui, hänen poliittista toimintaansa arvosteltiin ja väheksyttiin lehdistössä: lehdet pyrkivät jatkuvasti palauttamaan Fondan takaisin tunnustettavaan feminiiniseen rooliin, kyseenalaistamaan Fondan feminismin ja asettamaan hänet ”vastuuseen” entisistä seksipimun rooleistaan.⁶⁰

Vaikka Liana Kaarinan saamassa lehtijulkisuudessa voidaan suomalaisittain erottaa samantyyppisiä teemoja, Liana Kaarina ei ollut Jane Fondan tavoin poliittinen toimija. *Jaanan* jutun tasa-arvotematikka liittyi kenties Lianan henkilökohtaista politiikkaa enemmän *Jaana*-lehden senhetkiseen journalistiseen linjaan ja intentioon nostaa tasa-arvokysymyksiä ja avioelämän ongelmia julkisuuteen nimekkäiden ja taustoiltaan ristiriitaisten naishahmojen kautta. *Hymyn* jutussa naistenlehden harjoittamaa Liana-journalismia puolestaan ilkuttiin herkisteleväksi ”liirum-laarumiksi”, jossa faktat eivät pidä paikkaansa. Pilkan kohteeksi joutuu myös Liana itse. Jutussa puhutaan ”tuhlaajatytön paluusta” ja näyttelijän työt nimetään pienimuotoiseksi mutta rahaa tuovaksi ”näpertelyksi”. Lianan tasa-arvoaiheisia ja naisten oikeuksia koskevia kannanottoja jutussa ei noteerata.

Tähdet ja julkikset ovat olleet tärkeitä hahmoja paitsi erilaisten yleisöjen, myös journalistisen työn näkökulmasta. Liana Kaarinan kaltaiset tähtipersonallisuudet ovat 1970-luvun Suomessa tarjonneet populaarilehdistölle mahdollisuuden muun muassa tasa-arvokysymykselle kriittisten ja myötmielisten kantojen työstämiseen. Voidaan ajatella, että tähtijulkisuus toteuttaa populaarilehdistössä aina myös monia muita kuin tähtisysteemiä itseään ylläpitäviä tehtäviä. Tähtipersonallisuudet tarjoavat välineitä ihailuun ja unelmointiin, mutta myös myönteisten ja kielteisten kantojen muotoiluun erilaisia puheena olevia asioita kohtaan.

⁵⁸ Esim. ”Karmela Belinki: Naisten vuosi on typerä vitsi”. *Hymy* 2:1975.

⁵⁹ Jennifer Wicke: ”Celebrity Material: Materialist feminism and the Culture of Celebrity”. Teoksessa Joan B. Landes (ed.), *Feminism, the Public & the Private*. Oxford: Oxford University Press 1998, 385–408.

⁶⁰ Tessa Perkins, ”The Politics of Jane Fonda”. Teoksessa Gledhill (ed.), *Stardom: Industry of Desire*, 244–245.

Unohdettu kuuluisuus

Minun hohtoni on se, että olen filmitähti ja näyttelijätär. Olen elävä eroottinen unelma. Isot tissit ja sensuelli suu. Minusta on tämmöisenä tullut kansallisomaisuutta. Mutta suomalaisuudessa on ärsyttävää se, että kun olet kerran julkkis, olet sitä kuolemaasi saakka. (Liana Kaarina Ohayon, *Hymy* 9:1976)

Kuten saippuaopperan henkilöhahmojen, myös lehtien tähti- ja julkkis-hahmojen kohdalla henkilön esiintymiset kerrostuvat henkilöä koskevaksi historiaksi. Vaikka tähtikuvat ovat ristiriitaisia ja epätäydellisiä ja tulevat määrittelyiksi yhä uudelleen uusissa käyttöyhteyksissä, niihin liittyy aina myös jatkuvuuden elementtejä. Liana Kaarinan rooli *Kuu on vaarallinen* -elokuvan viettelevänä seksivamppina on ollut lähtökohtana kaikessa Lianaa koskevassa lehtijulkisuudessa, vaikka tähän rooliin onkin suhtauduttu eri lehdissä eri tavoin.

Liana Kaarinan tähtikuvan painoarvo kytkeytyi seksin ja seksikkyyden valtavirtaistumisprosessiin suomalaisessa populaarijulkisuudessa, jonka edistämisessä populaarilehdistöllä itsellään oli merkittävä rooli. Populaarilehdistön kohdalla seksuaalinen vapautuminen tarkoitti yhtäältä seksivalistuksen teemojen käsittelyä ja rakastamisen taitojen kehittämistä sekä toisaalta eroottisten ja pornografisten, etupäässä naisia koskevien kuvastojen arkipäiväistymistä. Näihin esityksiin liitettiin usein myös vahvoja moraalisia tulkintasemia. Tästä näkökulmasta ”seksuaalinen vapautuminen” voidaankin ajatella koskeneen ensisijaisesti miehiä ja miehisen eroottisen katseen vapautumista.

Naisen alastomuuden ja seksikkyyden esiinmarssille löytyi kuitenkin myös vastakkaisia ääniä. Artikkelin alussa määrittelin populaarikulttuurin yhteisöllisyyden ja vastaan puhumisen muotoja tuottavaksi tekstien kentäksi. Tällaisina vastaan puhumisina voidaan tulkita *Jaana*-lehden Liana-juttujen pyrkimystä purkaa Liana Kaarinan hahmon seksuaalisuutta pukemalla Liana ”toisin” ja painottamalla elokuvatähteyden ankeita varjopuolia. Vastaan puhumisen elementtejä löytyy toisaalta myös *Hymyn* artikkeleista. Vaikka Liana Kaarinan nimen arvo on *Hymyssä* liittynyt juuri *Kuu on vaarallinen* -elokuvan alastonkohtauksiin ja Liana Kaarinan seksikkääseen tähtikuvaan, seksikkyyden on ollut *Hymyssä* peruste myös Lianan – ja monien muiden naisjulkkisten – moraalille paheksunnalle ja naisten tasa-arvopyrkimysten torjumiselle.

Lianan kohdalla tämä projekti näyttää *Hymyssä* toteutuneenkin. Kun *Hymy* teki – jälleen – vuonna 1976 jutun Lianan tekeillä olevista muistelmista, asialistalla olivat taas kerran Lianan ”voimakas seksuaalivietti”, eksoottinen ulkonäkö ja näkemykset siitä, millainen mies on Lianan mielestä ”eroottinen”. Sitaatilla ”On minussa muutakin kuin isot tissit ja ässävika” otsikoitu juttu on kuvitettu *Hymyn* vuoden 1967 lokakuun jutun lähes 10 vuotta vanhoilla bikinikuvilla. Vaikka jutun leipätekstissä sivutaan myös Lianan kriittisiä mielipiteitä, jutun otsikointi, taitto ja kuvitus muodostavat kokonaisuuden, joka työntää etualalle Lianan anteliasta seksikkyyttä. Vanhojen pin up -henkisten studiokuvien käyttöä henkilöhaastattelun kuvituksena voidaan pitää henkilöä vääristelevänä ja vanhentuneeseen skeemaan nojaavana journalismina – olihan Liana Kaarinan status muuttunut bikinikuvien ottamisen jälkeen parikymppisestä näyttelijäneitosesta keski-ikäiseksi, eronneeksi perheenäidiksi.

Hymy sekä tuotti että kritisoi Liana Kaarinan seksikkyyttä.

⁶¹ Leena Pallari, "Täyttä elämää: Julkkiksen muistelmat". *Kaleva* 10.10.1987.

Vaikka Liana Kaarinan persoonaa käsittelevät haastattelut toistivat eri lehdissä erilaisin painotuksin samoja kuvia ja teemoja 1960-luvulta 1970-luvulle, Liana ei pysynyt lehti-julkiksena "kuolemaansa saakka," kuten itse ennusti (*Hymy* 9:1976). Kun Lianan vuosikausia odotettu muistelmateos 1980-luvun puolivälissä lopulta ilmestyi, teosta ei julkisuudessa juuri noteerattu. Kalevan kirjallisuusarvostelija painottaa arvostelunsa alkajaisiksi, ettei tiedä kuka Liana Kaarina edes on. "Ennen Liana Kaarinan muistelmateokseen tutustumista kysyin monelta ihmiseltä, että kukahan se on tämä Liana Kaarina. [...] Kaikki näyttivät tyystin unohtaneen Liana Kaarinan. Filmitähti kai, sanoi yksi. Meni ulkomaille, sanoi toinen. Kuitenkin kaikki haastattamani ihmiset [...] hymyilivät, poikkeuksetta. Joitakuita nauratti."⁶¹

Liana Kaarina oli elokuvatähti, jonka tähteydelle asetettiin selvät rajat. Nämä rajat kiinnittyivät tiukasti elokuvan alastonroolin ja siitä eroon pyrkimisen akselille. Alastonrooliin perustuva julkisuus banalisoi Lianan persoonan, jota jälkeempään "kukaan ei halunnut tunnustaa kovin tarkasti muistavansa". Muistamattomuus kertoo jotain seksin valtavirtaistumisprosessin kivulloisuudesta ja siihen kytkeytyvistä alentamismekanismeista suomalaisessa populaarijulkisuudessa. Seksikkyyttä toimii alempiarvoisen julkisuuden merkitsijänä, ja 1960–1970-luvuilla se merkkasi kenties nykyistä tarkemmin nimenomaan sallitun naiseuden rajoja. Liana Kaarinan persoonan muistoon kohdistuva naureskelu ja häpeily liittyvät yleisemminkin seksikkyyttä, alastomuutta ja erotiikkaa korostavaan populaarijulkisuuteen. Se tuottaa esityksissään ihailun ja katsomisen nautintoja, mutta myös potentiaalisia häpeän, halveksunnan ja torjumisen paikkoja.